

ЛИЧНОСТА НА ЖРТВАТА НА НАСИЛСТВО ВРЗ ЖЕНИ ПРИ ОДМЕРУВАЊЕТО НА КАЗНАТА: СЕКУНДАРНА ВИКТИМИЗАЦИЈА ИЛИ ПРАВДА?

1.02 Прегледна научна статија
УДК343.988:364.63-055.2(497.7)

Апстракт

Социјален став кон насилството врз жените, препознавањето и реакцијата спрема (доколку ја има, видот и резултат на таквата реакција) е под силно влијание и е дефинирана од страна на постојниот социјален контекст обоен со доминантни вредности и норми. Борбата против насилството врз жените го отсликува значењето на социо-политичкиот контекст и јасно вклучува културни, развојни, традиционални, политички и морални норми и вредности кои се рефлектираат врз реакцијата на казнено-правниот систем.

Овој труд има за цел да иницира дебата за потенцијалната секундарна виктимизација на жените жртви на родово засновано насилство, преку имплементација на нови правила за казнување. Имено, фокусот е само на еден од критериумите поставени за одмерување на казната, личноста на жртвата. Првенствено, трудот се занимава со последиците кои тоа законско решение ги има врз правата и потребите на жените жртви на родово засновано насилство.

Оттука произлегува и нужноста од системско градење на родово сензибилизиран систем, кој ќе ги адресира вредностите на сите професионалци во системот за препознавање на ранливоста на жртвите на родово засновано насилство кои произлегуваат од родовата асиметрија на моќ.

Клучни зборови: Жртви, Казната, Правила, Насилството врз жените.

Вовед

Казненото дело, жртвата и сторителот се суштинските составни делови на криминалитетот. Казнено-правниот систем со своите бројни институции и процедури примарно ја отсликува загриженоста и реакцијата на општеството на криминалот. Но, традиционално казнено-правниот систем, пред сè е засегнат со сторителот и казненото

---

¹ Доцент, Факултет за безбедност - Скопје, Универзитет Св. Климент Охридски - Битола

² Доцент, Факултет за безбедност - Скопје, Универзитет Св. Климент Охридски - Битола

дело. Третиот составен елемент на криминалитетот, жртвата, сè уште е силно маргинализирана. Македонскиот казнено-правен систем за прв пат формално ги препознава жртвите на казнивите дела во првата декада на 21 век (*Бачановиќ, Стојановски, Крстевска, Мирчева, 2009/ Bacanovikj, Stojanovski, Krstevska, Mirceva, 2009*). Изминатата декада забележливо е растечко препознавање на жртвите на казнивите дела и со закон е уреден односот на казнено-правниот систем кон жртвите. Улогата на жртвите и нивното учество во постапките е законски уредено. Но, за успешна имплементација на било која законска реформа е потребно да се исполнат три клучни елементи, а тоа се: соодветна и доволна правна рамка, технички и финансиски капацитети на институциите задолжени со примена на реформата и изградени капацитети на професионалците, а пред сè, професионални знаења и култура, како и свест и менталитет за прифаќање и доследна примена на конкретната законска реформа.

Формалното препознавање на жртвите, односно на наводните жртви само по себе не значи и остварување на правата и потребите на жртвите во казнено-правниот систем. Постојат обемни анализи кои потврдуваат дека мал број жртви на казниви дела имаат допир со казнено-правните системи. Сепак жртвите на различни казниви дела се соочуваат со третман низ казнено-правниот систем кој варира од позитивни искуства до различни степени на зголемување на страдањето од претрпеното казниво дело.

Особено, кога станува збор за правото на пристап до правда на жените жртви на родово засновано насилство, нужна претпоставка за безбеден и брз пристап до правда е постоење на ефективен казнено-правен систем кој ги почитува човековите права на сите жени и мажи и има капацитет да се справи со родовите предрасуди (*UNODOC, 2010*). Пред сè, имајќи предвид дека насилството врз жените е инхерентно на човечкото општество во целиот негов досегашен развој и прифаќајќи го постулатот дека „*криминалот е родово диференциран феномен и треба како таков да се третира за да произведе правда*“ (*GEC, 2013:12*). Бројни меѓународни документи во изминатите декади беа засегнати со дефинирање на насилството врз жени и воспоставување на минимум стандарди за обврски на државите. Обврската на државата, меѓу другото, подразбира дека жените жртви на насилство се информирани за правата на пристап до правда, односно за безбеден и брз пристап до правда и бесплатна правна помош и обештетување.

Цел на трудот е да иницира дебата за потенцијалната секундарна виктимизација на жените жртви на родово засновано насилство

Личноста на жртвата на насилство врз жени при одмерувањето на казната:
- секундарна виктимизација или правда?

преку примената на одредбите од Правилникот за начинот на одмерување на казните (понатаму во текстот, Правилникот), како и да ја адресира потенцијалната родова дискриминација на жените жртви при одмерувањето на казната на сторителот. Притоа, авторите поаѓаат од следните базични претпоставки: 1. Насилството врз жени претставува кршење на човековите права и форма на дискриминација врз жените и ги означува сите акти на родово засновано насилство, во јавниот и во приватниот живот; 2. Родово засновано насилство врз жените е насилство насочено против жената затоа што е жена или коешто несразмерно ја поаѓа (Истанбулска конвенција, чл.3/ Instabulska konvencija, cl.3); 3. Невидливоста на жртвите на насилство врз жени и на нивните права, потреби и интереси е во корелација со родовата сензибилизираност на професионалците на казнено-правниот систем и препознавањето и третманот на делата на насилство врз жени.

Трудот е структуриран во три дела. Фокусот е на улогата и третманот на жртвите на насилство врз жени во казнено-правниот систем, а особено со примената на Правилникот. Пред сè, анализата дебатира за општествениот контекст на правната рамка и разбирањето на правото како поле за артикулирање на општествените промени. При тоа, општествениот простор во македонската реалност ја отсликува доминацијата на машката перспектива во дефинирањето на вредностите. Вториот дел е засегнат со јавно-правниот интерес за гонење и казнување на сторителите на казниви дела и ефектите од одмерувањето на казната врз жените жртви. Особено внимание се посветува на функционирањето на казнено-правниот систем во рамките на преовладувачките општествени норми и вредности во кој ќе се применува Правилникот за начинот на одмерување на казните („Службен весник на РМ“, бр. 64/2014 / Sluzhben vesnik na Rm br. 64/2014) и положбата на жените жртви на родово засновано насилство.

1. Контекст на правната рамка

Најсеопфатната дефиниција на насилство врз жени и на родово засновано насилство врз жените е содржана во Конвенција на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство (Истанбулска конвенција/Instabulska konvencija), која претставува прв правно обврзувачки инструмент со детални дефиниции на насилство врз жени, домашно насилство, род, родово засновано насилство и видови насилство (ETS No. 210, 2011). Конвенцијата стапи на сила на

1 август 2014 година, а 21 држава, меѓу кои и Република Македонија ја потпишаа конвенцијата, додека 15 држави ја ратификуваа до септември 2014 година. Изготвувањето, но и стапувањето на сила на Истанбулската конвенција претставува силен сигнал дека државите во Европа воспоставуваат нулта толеранција за насилство врз жените.

Според член 3, точка а од Истанбулската конвенција, „насилство врз жените“ се разбира како кршење на човековите права и форма на дискриминација врз жените и ги означува сите акти на родово засновано насилство коишто доведуваат или веројатно ќе доведат до физичка, сексуална, психичка или економска повреда или страдање на жените, вклучувајќи и закани за такви акти, изнуда или произволно лишување од слобода, без оглед дали се случуваат во јавниот или приватниот живот. Со истиот член, во точка г се дефинира дека „родово засновано насилство врз жените“ означува насилство насочено против жената затоа што е жена или коешто несразмерно ја погаѓа.

Постоењето на меѓународна правна рамка која воспоставува силна обврска за државите да воспостават холистички пристап во борбата со насилството врз жените оди во прилог на градење на култура на нетолеранција кон овој вид насилство. Многу јасно одредбите на Конвенцијата го поставуваат насилството врз жените во сржта на општествениот систем кој е заснован на несразмерноста на моќта меѓу жените и мажите и оттука во Преамбулата ја потенцира врската меѓу постигнување на родова еднаквост и искоренување на насилството врз жените.

Односот на општеството кон насилството врз жените, препознавањето и реакцијата (доколку воопшто ја има, видот и резултатот од таквата реакција), е под силно влијание и е дефиниран од актуелниот општествен контекст обоен со доминантните норми и вредностите. Борбата против криминалитетот на насилство врз женитего отсликува значењето на општествено-политичкиот контекст, односно многу јасно ги вклучува културните, развојните, традиционалните, сопственичките, политичките и моралните норми и вредности коишто се рефлектираат во казненоправната реакција. Односно, како што истакнуваат Мирчева, Чачева, Кениг „..... во средините во кои културните норми изречно или премолчно ја потврдуваат нееднаквоста на жените, заштитата и почитувањето на правата на жените, а особено спречувањето и сузбивањето на кршењето на правата на жените кои произлегуваат од нееднаквоста, останува многу тривијално доколку не ја менува основата за

Личноста на жртвата на насилство врз жени при одмерувањето на казната:

секундарна виктимизација или правда?

нееднаквоста (2014:9).“

Законот е важно поле во артикулирањето на општествените односи. Но, нерамномерниот развој на правото, како што истакнува Смарт „го концептуализира правото дека функционира истовремено врз основа на бројни димензии, ... можност да се гледа законот и како средство за ‘ослободување’ и истовремено како средство за репродуцирање на угнетувачки општествен поредок. Законот истовремено и ги олеснува промените и претставува препрека за промените (1986:117)“. Без сомнение правото го обликува и го ограничува начинот на кој општествените идентитети и цели се артикулирани (Roach Anleu, 2010). Во оваа смисла Педриана упатува дека „ законската рамка и процесите на обликување на законската рамка нудат единствена аналитичка рамка за истражување на врскаат меѓу општествените движења и општествена промена бидејќи законот истовремено е и рамка на колективната активност и цел на колективната активност (2006:1754)“.

Од друга страна, законот сам по себе не значи и остварување правда за жртвите на насилството врз жените, односно функционирањето на професионалците на казнено-правниот систем може да ја разводни прогресивната идеја на законот. Како што истакнуваат Мирчева и др.,

„усвојувањето на ефикасно законодавство е секако битен предуслов, но не помалку важно е и постоење на казненоправен систем со изградени капацитети за ефикасно справување (2014:9). Во овој контекст, ефикасната борба со насилството врз жените бара ревизија и на законите кои суштински ја овековечуваат родовата нееднаквост и промена на ставовите кон разбирањето на еднаквоста меѓу жените и мажите и структурни промени во политиките.

Постоење на родово неутрални или родово исклучиви закони честопати ги прават невидливи ранливите жртви, а особено во оваа категорија жртвите на родово засновано насилство. Невидливоста на потребите и интересите на жртвите на родово заснованото насилство честопати се манифестира и со нивна секундарна виктимизација. Секундарната виктимизација на жртвите на родово засновано насилство резултира и од односот на професионалците од системот кон нив и реакцијата на казненото дело. Како што истакнува Дејвис, Франсис и Грир, „...секундарната виктимизација резултира од нечувствително – честопати ненамерно - третирање на жртвата на казненото дело од страна на казнено-правниот систем (2007:12). Иако казнено-правниот систем во голема мера ги запоставува жртвите,

тие имаат круцијална улога за неговото функционирање. Имено улогата на жртвата е долж неколку стадиуми. За најголемиот број на кривични дела личното доживување на стореното дело од страна на жртвата и себеперцепцијата на жртва на криминал го отсликуваат првиот аспект. Заедно со одлуката да го пријави делото односно сторителот и да го активира казнено- правниот систем има одлучувачко значење за откривањето на наводниот сторител, собирањето докази и гонењето. Не помалку значајна е положбата на наводната жртва во текот на судската постапка и дали и како се адресираат нејзините права и потреби, а особено на жените жртви на родово засновано насилство. Низ историската еволуција на казнено-правните системи, прашањето за тоа која е најсоодветната улога на жртвата во кривичната постапка се смета како одамна апсолвирано, а главните дебати кои ја окупираат стручната и научната јавност се однесуваат на прашањето за улогата на жртвата во одмерувањето на казната (*Dancing-Rosenberg & Pugach, 2012*).

Современото човечко општество сеуште е слика на машката доминација и од машка перспектива дефинираните општествени вредности. Самата организација на општеството се темели на нееднаквоста меѓу половите. Доминантните ставови и уверувања во поглед на родовата рамноправност и положбата на жената во конкретна култура ги генерираат облиците и динамиката на насилството врз жените. Во Извештајот за одговорноста на државите за елиминација на насилството врз жените на Специјалниот известувач за насилство врз жените Мањо (*Manjoo, 2013*), посебно се истакнува дека, „...и натаму отсуствува адресирање на индивидуалните и на структурните аспекти на нееднаквоста, и бројните и меѓуповрзани форми на дискриминација кои претставуваат причина и последица на насилството врз жените (A/HRC/23/49, para. 69).“

Оттука, ако појдеме од дефинициите на феминистички ориентираните теоретичар(к)и дека и казнено-правниот систем како еден сегмент на општествените односи е арена во која владее машкоста, тогаш и правото и неговото спроведување е обликувано според патријархалните односно машките вредности. Аршинот на машкоста сеуште закоравено опстојува во дефинирањето на криминалот, сторителите и жртвите.

Наспроти ова гледиште, меѓу дел од теоретичаритево земјата опстојува тезата дека „ако мажите го пишуваат законот, жените се тие кои го спроведуваат“, а оттука и дека применуваат родово

Личноста на жртвата на насилство врз жени при одмерувањето на казната:

секундарна виктимизација или правда?

сензибилен пристап при спроведувањето на законите. Ваквиот став го засноваат на застапеноста на жени судијки во македонските судови. Според податоците на Судскиот совет на РМ за половата структура на судиите во судовите на Република Македонија, во март 2013 година 42% од сите судии во основните судови се мажи, додека 58% се жени што на прв поглед упатува на заклучок дека е точен аргументот дека жените го спроведуваат законот. Зголемувањето на бројот на жени во казнено-правниот систем е првиот чекор кон постигување на еднаквост меѓу жените и мажите, но како што истакнува Ренцети, ..., *огромен број истражувања во изминатите три декади документирале бројни препреки за родовата еднаквост со кои се соочуваат жените во сите професии на казнено-правниот систем..... жените во казнено-правниот систем продолжуваат да се изложени на отворени и посуптилни форми на родово заснована дискриминација и вознемирување (Ranzetti, 2013:30)*. Покрај тоа, иако важен предуслов, половата припадност по автоматизам не значи и обезбедување на родово сензибилизираност. Односно, *мора да се има предвид дека судијките и судиите се дел од актуелната општествена реалност и ги живеат општествено доделените родови улоги во јавниот и во приватниот живот..... Дефинирањето на ставовите за улогите на мажот и на жената се специфични и променливи, но на определен културен и општествен простор и време, а не според определена професија (Мирчева и др. 2014:71 / Mircheva I dr. 2014:71)*. Во оваа смисла е и тезата на Велс дека на жените „им е дозволено да влезат“ во правничката професија според сопствените (мажките) услови на професијата, и се оценуваат преку стереотипите кои се засноваат или на субординација или на неприфатливата себе промоција (Wells, 2001:179).

Дотолку повеќе, постапувањето на професионалците во институциите на казнено правниот систем во македонското општество е во рамките на патријархалната матрица во односите меѓу жените и мажите. Македонското општество е под силно влијание на традиционалните родови улоги што резултира со толеранција кон насилството врз жени. Во оваа смисла се заклучните коментари на Комитетот за елиминација на дискриминацијата на жени (CEDAW/C/MKD/CO/3, февруари / fevruari, 2006 година/ godina) во врска со комбинираниот иницијален, втор и трет периодичен извештај на Република Македонија каде се изразува загриженост за „опстојувањето на патријархални ставови и длабоко вкоренети стереотипи во врска со улогата и должностите на жените и на мажите во семејството

и во општеството. Овие стереотипи ..... се клучни причини за неповолната положба на жената во многу области на живеење“.

2. Личноста на жртвата при одмерување на казната!

Правото на државата да казнува, се одржува со векови, свое оправдување во теоријата наоѓа во „општествениот договор“ во кој централно место заема ставот дека граѓаните се откажале од своите „природни права“ на примена на сила против оние кои ги напаѓаат и нарушуваат нивните интереси, препуштајќи и на државата да го направи тоа наместо нив, како и да го одржува редот и мирот и да се грижи за спроведување на законите воопшто (*Duffield, 1998; Nerken, (1977)*). Во литературата која ја обработува дистрибутивната теорија, се тргнува од постулатот дека државата има одговорност и обврска да обезбеди мирен соживот и соработка меѓу граѓаните, но и да воспостави институционален систем кој ќе ги спречува, открива и казнува неправдите кои им се нанесуваат на граѓаните. Ова е задача на полицијата, обвинителството и судовите на кои државата треба да им обезбеди доволно ресурси за ефикасно и ефективно извршување на задците. И индивидуалните жртви на криминал можат да преземат законски активности против сторителите, но во принцип државата ги гони, осудува и казнува сторителите во законска постапка. Ваквата поставеност на „одмаздата“ за стореното неправо ја премостува индивидуалната одмазда која може да го наруши поштествениот мир, и ја обврзува државата со својот авторитет да одговори на криминалот (*Tilly, Evans, Rueschemeyer, & Skocpol, 1985*). Државата има обврска да постапува со хуманост и со правичност, почитувајќи ги човековите слободи и права да постапува спрема сторителот. Особено е важно казнувањето да е во надлежност на државата, заради обезбедување на независен и непристрасен арбитер-судовите, а не на лица кои се емоционално инволвирани во криминалниот настан. Пропорционалноста како важен принцип и вредност во казнувањето, може да ја обезбеди државата, а не жртвата без оглед дали таа е одмаздољубива или е спремна да прости (*Von Hirsch, 1993; Ristroph, 2005*). Исто така, има оправданост и претпоставката дека државата-судовите се пообјективни од жртвата и членовите на нејзиното семејство, со што може да се очекува дека постапката против сторителот ќе биде фер.

Од друга страна прашањата поврзани со спречувањето на

Личноста на жртвата на насилство врз жени при одмерувањето на казната:

секундарна виктимизација или правда?

криминалот, а особено казните, се незаобичаено политички, дури и кога тие не се под влијание на жртвите и нивните блиски, што ги доведува под сомнение пропорционалноста и објективноста. Политичките ставови, поточно политичката моќ, доминира во законодавите државни тела, а политиката се подлабоко пенетрира во судскиот систем.

Кога се разгледува судската пракса на казнување, најчесто се разгледува прашањето на релативно одредените казни, поточно дискрецијата на судовите во праксата при донесување на одлуки за казната. Континенталната теорија и пракса се согласува дека дискрецијата е неопходна при одлучувањето во секој индивидуален случај. Ашворт претпоставува дека казната мора да се образложи, но дека постојат само две алтернативни можности за решавање на проблемот на образложенијата: 1. или судијата да се изјасни за еден мотив, 2. или на судијата да му се овозможи образложение по слободен избор меѓу неколку мотиви (*Ashworth, 2010*). Критичарите на првиот пристап тврдат дека тоа е премногу ригидно, особено кога постои широк спектар на кривични дела и сторители, а вториот пристап нуди по избалансиран или повеќеслоена одлика за видот и висината на казната. Целите на казнувањето се многубројни и секој елемент може да предизвика различно значење не само за различни кривични дела, туку и за секој поединечен сторител. Секоја пресудена казна претставува инстинктивна синтеза на расудувањето на судијата за сите различни аспекти кои се вклучени во казнените постапки, особено и за последиците кои ги претрпела жртвата. Свртеноста кон жртвата во казнената постапка во последните децении најде свој израз и во Декларацијата за Основни принципи на правда за жртвите и злоупотреба на власта од 1985 година, а особено во Повелбата за жртвите од 1990 година на Обединетите нации, со што се зголеми вниманието за правата на жртвите во системот на кривичната правда, особено право на жртвите да им се овозможи да дадат изјава пред судот за кривичниот настан. Најдалекусежен правно обврзувачки документ претставува (Директивата 2012/29/EU од 25 октомври 2012 година / *Direktivata 2012/29/EU od 25 oktomvri*) за воспоставување минимум стандарди за правата, поддршката и заштитата на жртвите на криминал со која се заменува Рамковната (Директива на Советот 2001/220/JHA / *Directiva na Sovetot 2001/220/JHA*). Иако ефектот на Директивата врз правата на жртвите останува да се види во практиката на државите на ЕУ, сепак оваа директива јасно ги поставува стандардите за процедурална заштита на жртвите на криминал и за обврската жртвите да бидат препознаени и да се трираат со почит акцентирајќи

индивидуален пристап кон жртвата. Овие меѓународни документи истакнуваат дека правдата за жртвите треба да стане главна цел на системот на кривичната правда и на казната. Ова значи дека сите „засегнати страни“ на делото (сторителот, жртвата, нивното семејство и заедницата) треба да бидат вклучени на соодветен начин во постапката. Нивниот пристап кон жртвите, се карактеризира со потребата да се утврди ефектот на казненото дело врз животот на жртвите. Според Ашворт, казнено правниот систем треба да утврди каков е физичкиот интегритет на жртвата (здравјето, безбедноста и постоење на физичка или психичка болка); да одреди материјална поддршка (исхрана, засолниште и други основни потреби; забрана за понижување или понижувачко постапување; и обезбедување на приватност и автономија (Ashworth, 2010).

Македонското казнено право до 2014 година не познаваше подзаконски акт за одмерување на казната. Со измените на КЗ од 2014 година за прв пат одмерувањето на видот и висината на казната се доуредува со подзаконски акт, Правилник за начинот на одмерување на казните. Причините за ваквото решение треба да се бараат во реформата на казненото законодавство и новите институти кои ги воспоставува, а пред сè, спогодувањето за признавање на вината. Но, продлабочена анализа на Правилникот излегува од опсегот на овој труд. Предмет на овој труд е иницирање на дебата самоза една околност која согласно Правилникот судот при одмерување на казната ја цени, имено личноста на жртвата. А пред се, од аспект на последиците од ваквото законско решение врз правата и потребите на жените-жртви на родово засновано насилство.

Правилникот воспоставува 3 критериуми за определување на нивото на кривичното дело: 1. Кривичната одговорност на сторителот, 2. Тежината на стореното кривично дело, и 3. Околности под кои е сторено делото. Покрај овие три општи критериуми, Правилникот како особено квалификаторна околност ја предвидува околноста дека делото е сторено врз дискриминаторска основа, што секако е за поздравување.

Но, кога станува збор за критериумот-околности под кои е сторено делото, меѓу другите околности кои таксативно се наброени, Правилникот предвидува судот особено да ја цени личноста на жртвата при определување на нивото на кривичното дело! Додека во голем број казнено-правни системи дебатата околу положбата на жртвата при одмерување на казната е насочена кон содржината на

Личноста на жртвата на насилство врз жени при одмерувањето на казната:
- секундарна виктимизација или правда?

Изјавата на жртвата за влијанието од делото (Victim Impact Statement), што ќе му овозможи на судот да го воочии да го отслика страдањето на жртвата во изречената казна, македонското казнено законодавство оперира со категорија оценка на личноста на жртвата. Современи трендови и решенија на казнените законодавства, го препознаваат правото на жртвата да разбере што се случува низ постапките на системот и да биде разбрана од системот. Тоа во себе, меѓу другото, вклучува да се земе предвид личното доживување на конкретната жртва на казненото дело и последиците и во фазата на одмерување на казната. Зголеменото учество на жртвата во фазата на одмерување на казната е резултат на бројни истражувања кои укажуваат на отуѓување на жртвата од казнено-правниот систем. Тоа содржи незадоволство на жртвата од функционирањето на системот, пред се заради игнорирање на нејзиното мислење и загриженост од последиците на делото кое токму нејзе ја засега.

При оценката на личноста на жртвата како еден од критериумите кои го карактеризираат извршувањето на делото, сосем е јасно дека станува збор за психолошка категорија, која не е операционализирана и претставува многу широка категорија. Во контекстот на македонското општество и преовладувачките ставови и вредности, воведувањето на вакви категории, кои при тоа се широко поставени, остава место за потенцијално атрибуирање на дискредитирачки содржини на личноста на жената жртва на родово засновано насилство заради преовладувачките родови предрасуди, а оттука и на дискриминација.

Самиот поим личност е психолошка категорија и меѓу стручната и научната јавност вообласта на психологијата едвај да има согласност што е личност. Односно, што се цени за да се опише личноста, дали се тоа способностите на личноста, цртите на личноста, знаењата или некоја друга особина или вештина?

И оттука се наметнува прашањето, како судот составен од правници ќе ја цени личноста на жртвата при одмерување на нивото на кривичното дело? Дали во фазата на одмерување на казната ќе нареди психолошко вештачење на личноста на жртвата останува нејасно, но секако е можна солуција. Инаку, оценувањето на личноста на жртвата е препуштено наличните ставови и уверувања на членовите на судскиот совет. Што тоа значи во праксата? И тука повторно единствено објаснување дава одамна надминатата позитивистичка виктимологија на Вон Хентиг и Менделсон и нивната типологија на жртви, склоност кон виктимизирање, вина на жртвата, животен

стил и поттикнување од страна на жртвата (Walkate, 2007). Секој од овие концепти за виктимизација содржи поделба на „виновни“ и „невиновни“ жртви, односно виновната наспроти невината жртва го заслужила тоа што и се случило, а при тоа клучни се два аспекти: што е 'нормална' индивидуа и врз основа на што се разликува жртва од нежртва, и; поврзувањето на животниот стил со виктимизацијата се мери со времето поминато на јавни места што сосем ги остава настрана жртвите во приватната сфера. Парцијалноста и андроцентричноста на позитивистичката виктимологија поттикнале жестоки дебати кои резултираат со разбирање дека виктимизацијата е општествено конструирана и тоа го проблематизира дефинирањето на 'жртва' или 'категории на жртви' (Davies, 2007). Оттука и сè поприсутните дебати за поимот на родово разбирање на жртвата и генерално за значењето на родот при проучувањето на жртвите.

Во овој контекст треба да се набљудува примената на одредбата на Правилникот во конкретни случаи на одмерување на нивото на казната на обвинет за кривични дела кои претставуваат дела на родово засновано насилство. Имено, следните три примери не се непознати за македонското судство:

- 1. Тешка телесна повреда врз сексуална работничка по давање на сексуална услуга (обвинетиот ја гори со цигара врз телото бидејќи смета дека тоа му е дозволено!).**
- 2. Телесна повреда при семејно насилство на средовечна жена заради неисполнување на очекуваната родова улога во семејството -готвење и послужување на храната, чистење на куќата и пеглање).**
- 3. Силување на млада атрактивна жена-студентка на возраст од 22 години од непознато лице кое ја сретнало на улица во 3 часот наутро како пеш се враќа од ноќен бар облечена во мини здолниште.**

Прашањето што се наметнува е, што од личноста на жртвата судот ќе цени, а пред сè, според чиј аршин, чија вредност ќе претставува мера. Ако појдеме од заклучните коментари на Комитетот за елиминација на дискриминацијата на жени (CEDAW/C/MKD/CO/4-5, април, 2013 година) во врска со комбинираниот четврти и петти периодичен извештај на Република Македонија, највпечатлива е загриженоста за видливоста на Конвенцијата во легислативата и политиките за

Личноста на жртвата на насилство врз жени при одмерувањето на казната:

секундарна виктимизација или правда?

елиминација на сите форми на дискриминација и промовирање на родовата рамноправност во државата. Понатаму, Комитетот во т. 8 е забележува дека „... до сега немало директно повикување или примена на конвенцијата во судските постапки, што укажува на недостиг на свесност кај жените и кај судството и правниците за правата на жените според Конвенцијата и нејзиниот факултативен протокол и опитните препораки“

Особена загриженост Комитетот изразува во т. 20 поради „...постоеноста стереотипи кои се однесуваат на улогите и одговорностите на жените и на мажите во семејството и во општеството, со кои се пренагласува традиционалната улога на жените како мајки и сопруги, а со тоа се поткопува социјалниот статус на жените и нивната образовна и професионална кариера...“ . Консеквентно, во т. 23, Комитетот повикувајќи се на ГП бр. 19 ја поттикнува државата да ја зајакне националната легислатива во поглед на опфатот и заштитата и обесштетувањето на жените и на девојките кои се жртви на насилство, а особено да „...ја подигнува јавната свест, преку медиумите и образовни програми и да обезбеди задолжителни обуки за судиите, обвинителите, адвокатите, полициските службеници, давателите на здравствени услуги, социјалните служби и наставниот кадар за да се обезбеди дека тие се сензитивизирани за сите форми на насилство врз жените и девојчињата и можат да употребат адекватна родово сензитивна поддршка за жртвите.“

Родово недоволно сензибилизираниот контекст во кој функционира македонскиот казно правен систем се потврдува и со ретките национални истражувања кои во фокусот ја имаат перспективата на жртвите на родово зановано насилство, при што постои поделеност меѓу професионалците која се движи од исклучителна родово сензибилизираност па се до целосно игнорирање на родово стереотипни реакции во судница. Можеби најсликовито се објаснува родовата сензибилизираност на македонското судство преку следниот наратив на жртва на семејно насилство за искуствата во текот на судската постапка,

„...навредливост и од неговите и од прашањата на судијката. Не што ме прашува судијката, туку како дозволува вакви докази, има, сите документи, сите настани, сите трауми, а тој по 20 минути збори, ‘таа била курва, мутава, ненормална, се заљубила во овој во оној’...тоа многу ме навредуваше, а таа го слуша по два часа. Јас реков ‘ве молам судијке, и курва да сум и проститутка, не се судиме

за тоа'. Тој ме вреѓаше и се закануваше во судница, јавно пред сите.“ (Мирчева и др., 2014:86 / *Mircheva I dr.*, 2014:86).

Оттука произлегува и нужноста од системско градење на родово сензибилизиран систем, кој ќе ги адресира вредностите на сите професионалци во системот за препознавање на ранливоста на жртвите на родово засновано насилство кои произлегуваат од родовата асиметрија на моќ.

Заклучок

Формално еднаквиот пристап до правда заедно со родово несензибилизиран казнено-правен систем ги прави невидливи жените жртви на родово засновано насилство. Нивната невидливост за системот од своја страна имплицира дека не се препознава родовата диференцијација на криминалот, а оттука ниту виктимизацијата како резултат на родовата асиметрија на моќ. Консеквентно, казнено- правниот систем не ги почитува правата и потребите на жение жртви на родово засновано насилство и создава потенцијал за нивна секундарна виктимизација во сите фази на постапката, вклучително и при одмерување на видот и висината на казната. На тој начин казнено-правниот систем не ги задоволува потребите на жените жртви и генерира уште поголемо одвраќање на жртвите, а особено жените-жртви на родово засновано насилство од барањето правда и од остварување на своите права и потреби за правда.од барањето правда низ институциите.

Се наметнува барањето за воспоставување на системска оценка на родовото влијание на секој дел од легислативата, што ќе придонесе кон воспоставување на систем кој е загрижен за влијанието на делото врз жртвата и предизвиканото страдање при одмерување на казната , но низ призмата на жртвата и нејзините субјективни и објективни мерила.

Stojanka Mircheva, Ph.D³

Bogdancho Gogov, Ph.D⁴

*1.02 Scientific Review Article
UDC343.988:364.63-055.2(497.7)*

**PERSONALITY OF THE VICTIM OF VIOLENCE AGAINST WOMEN IN
DETERMINING THE PUNISHMENT: SECONDARY VICTIMIZATION OR
JUSTICE?**

Summary

Social attitude towards violence against women, the recognition of and response towards (if any, type and result of such response) is highly influenced and defined by the current social context colored by the dominant values and norms. Combating violence against women depicts the significance of the socio-political context and clearly involves cultural, developmental, traditional, ownership, political and moral norms and values that are reflected in the criminal justice system response.

The paper aims to initiate a debate on potential secondary victimization of women victims of gender based violence through the implementation of new sentencing rules. Namely, the focus is only on one of the criteria set forth to mete out the sentence, the personality of the victim. Dominantly, the paper is concerned with the consequences that such legal solution imposes on the rights and needs of the women victims of gender based violence.

Such context drives the discussion on necessity for systematic development of gender sensitive criminal justice system that will address the values and attitudes of all professionals in the system for recognition the vulnerability of the victims of gender based violence that arise from the gendered power asymmetry.

Key words: Victims, Sentencing Rules, Violence Against Women

---

³ Assistant Professor, Faculty of Security - Skopje, Ss. KlimentOhridski – Bitola.

⁴ Assistant Professor, Faculty of Security - Skopje, Ss. KlimentOhridski – Bitola.

Референци/ Bibliography

- Ashworth, A. (2010). *Sentencing and Criminal Justice*, Cambridge University Press.
- Бачановиќ, О., Стојановски, Т., Крстевска, К. и Мирчева, С. (2009). Постапување со ранливи групи во полициската станица и проширување на процесните права на жртвата во кривичната постапка. *Македонска ревија за казнено право и криминологија*, бр.1-2009 година 235-267. / Vachanovikj, O., Stojanovski, T., Krstevska, K. i Mircheva S. (2009). Postapuvanje so ranlivi grupi vo policiskata stanica i prosiruvanje na procesnite prava na zrtvata vo krivichnata postapka, Makedonska revija za kazнено право i kriminologija br. 1-2009 godina, 235-267.
- Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (CAHVIO), CETS No.: 210.
- Council of Europe, Gender Equality Commission (2013), Feasibility Study on Equal Access of Women to Justice, May, 2013, available at: www.coe.int/t/.../GEC_2013_1_en%20rev_title.pdf.
- Dancing-Rosenberg, H. & Pugach, D., (2012). Pain, Love, and Voice: The Role of Domestic Violence Victims in Sentencing. *18 Michigan Journal of Gender & Law*, 423-483. Available at: <http://repository.law.umich.edu/mjgl/vol18/iss2/4>.
- Davies, P., (2007). Women, victims and crime in Davies, P., Francis, P., Greer, C. (eds). *Victims, Crime and Society*. SAGE. London.
- Duffield, M. (1998). Post-modern conflict: Warlords, post-adjustment states and private protection. *Civil Wars I*, 65-102.
- Мирчева, С., Чачева, В., Кениг, Н. (2014). Истражувачки извештај: *Процена на судските постапки за случаи на семејно насилство, со посебен фокус на предметите од родова перспектива*. Институт за социолошки и политичко-правни истражувања-Скопје. Скопје. / Mircheva, S., Chacheva, V., Kenig N. (2014). Istrazuvachki izvestaj: Procena na sudskite postapki za slucaj na semejno nasilstvo, so poseben focus na predmetite od rodova perspektiva.
- Nerken, I. (1977). New Deal for the Protection of Fourteenth Amendment Rights: Challenging the Doctrinal Bases of the Civil Rights Cases and State Action Theory, A. *Harv. CR-CLL Rev.* 12 : 297.
- Pedriana, N. (2006). From protective to equal treatment: legal framing processes and transformation of the women's movement in the 1960's. *111 American Journal of Sociology*, 1718-61.
- Renzetti, C. (2013). *Feminist Criminology*. Routledge. NY.
- Ristroph, A. (2005). Proportionality as a Principle of Limited Government. *Duke Law Journal*, 263-331.
- Roach Anleu, S. (2010). *Law and Social Change (2nd ed)*. SAGE. London.
- Smart, C. (1986). Feminism and Law: some problems of analyzing and strategy. *14 International Journal of the Sociology of Law*, 109-23.
- Tilly, C., Evans, P. B., Rueschemeyer, D., & Skocpol, T. (1985). *War making and state making as organized crime*. Cambridge University Press.
- Von Hirsch, A. (1993). *Censure and sanctions*. Clarendon press Oxford.
- Geneva: OHCHR. Достапно на: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session23/A_HRC_23_49_English.pdf [последен влез: 30 јуни 2013].
- UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women. (2006). Concluding comments of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women: the former Yugoslav Republic of Macedonia (CEDAW/C/MKD/CO/3). New York: UN.
- UN Committee on Elimination of Discrimination against Women. (2013). Concluding comments of the Committee on Elimination of Discrimination against Women: the former Yugoslav

Republic of Macedonia (CEDAW/C/MKD/CO/4-5). New York: UN.

- Wells, C. (2001). Ladies in Waiting: The Women Law Professors' Story. *23 Sydney Law Review*, 167-184.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2010). Gender in the Criminal Justice System Assessment Tool: Criminal Justice Assessment Toolkit. New York: United Nations.
- UN Human Rights Council. (2013). Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Rashida Manjoo on State Responsibility for eliminating violence against women (A/HRC/23/49).
- Walkate, S. (2007). Men, Victims and Crime, in Davies, P., Francis, P., Greer, C. (eds). *Victims, Crime and Society*. SAGE. London.
- Правилник за начинот на одмерување на казните, „Службен весник на РМ“, бр. 64/2014. / Pravilnik za nacionot na odmeruvanje na kaznite, "Sluzhben vesnik na RM", br. 64/2014.
- Закон за изменување на Кривичниот законик, „Sluzhben vesnik na RM“, br. 28/2014. / Zakon za izmenuvanje na Krivichniot zakonik, "Sluzhben vesnik na RM", br. 28/2014.